

Sygn. akt V CSKP 78/21

POSTANOWIENIE

Dnia 28 stycznia 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Beata Janiszewska (przewodniczący)

SSN Marcin Krajewski (sprawozdawca)

SSN Joanna Misztal-Konecka

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z wniosku A. K.-W.
przy uczestnictwie A. T. W.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na rozprawie
w Izbie Cywilnej w dniu 28 stycznia 2021 r.
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania
od postanowienia Sądu Okręgowego w J.
z dnia 24 stycznia 2019 r., sygn. akt II Ca [...],

1. odrzuca skargę kasacyjną w części, która odnosi się do oddalenia apelacji wnioskodawczyni,

2. uchyla zaskarżone postanowienie w pozostałej części i w tej części przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w J. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 18 września 2017 r., wydanym w wyniku ponownego rozpoznania sprawy, Sąd Rejonowy w B. m.in. ustalił skład majątku wspólnego wnioskodawczyni A. K.-W. i uczestnika A. W., przyjmując, że ich udziały w tym

majątku są równe, dokonał podziału majątku oraz zniósł współwłasność, a nadto zasądził od uczestnika na rzecz wnioskodawczynie kwotę 210.377,46 zł z odsetkami tytułem dopłaty.

Sąd Rejonowy ustalił m.in., że w czasie trwania małżeństwa wnioskodawczynie i uczestnika, umową z 25 lutego 2013 r. A. K.-W. wraz z J. G. nabyli, w udziałach po $\frac{1}{2}$ części każde z nich, od Gminy Miejskiej B. prawo użytkowania wieczystego działki gruntu nr [...] oraz prawo własności posadowionego na niej budynku usługowego nr [...], położonych przy ul. [...] w B.. Środki na nabycie tych praw pochodziły z kredytu inwestycyjnego udzielonego kupującym na potrzeby prowadzonej przez nich jako wspólników spółki cywilnej działalności gospodarczej. Sąd Rejonowy uznał, że ww. nieruchomości ani udział w niej nie stanowią składnika majątku wspólnego uczestników, gdyż A. W. był obecny przy zawieraniu umowy sprzedaży i potwierdził, że nabycie następuje do majątku osobistego wnioskodawczynie, a dodatkowo - że nabycie nastąpiło z kredytu zaciągniętego przez wspólników spółki cywilnej.

Sąd I instancji ustalił również, że nie wszystkie pieniądze wpłacane przez wnioskodawczynię na wspólne konto stanowiły majątek wspólny małżonków, gdyż częściowo był to utarg gotówkowy uzyskiwany w prowadzonej przez wnioskodawczynię spółce cywilnej, który wnioskodawczynie wpłacała regularnie na swój rachunek osobisty celem uniknięcia prowizji, jaka obowiązywała przy bezpośredniej wpłacie gotówki na konto firmowe. Kwoty te następnie były przelewane na konto firmowe, co wynikało z historii rachunku. W ocenie Sądu Rejonowego taka praktyka była stosowana za zgodą uczestnika, który nie zgłaszał co do niej zastrzeżeń w czasie trwania małżeństwa.

W wyniku apelacji obu stron, postanowieniem z 24 stycznia 2019 r. Sąd Okręgowy w J. częściowo zmienił postanowienie Sądu Rejonowego, m.in. określając na nowo wartość poszczególnych składników majątku wspólnego, uwzględniając kolejne elementy jako składniki tego majątku oraz podwyższając zasądzoną od uczestnika na rzecz wnioskodawczynie spłatę do kwoty 238.626,23 zł. W pozostałym zakresie Sąd Okręgowy oddalił obie apelacje.

Sąd II instancji wskazał, że był związany oceną prawną przyjętą w swoim wcześniejszym postanowieniu, w którym uchylił pierwotne orzeczenie Sądu

Rejonowego i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania. Sąd Okręgowy we wcześniejszym orzeczeniu uznał m.in., że udział w majątku spółki cywilnej, w której uczestniczyła wnioskodawczyni, nie wszedł do majątku podlegającego podziałowi, a także, że określone wpłaty dokonywane na rachunki bankowe wnioskodawczyni albo wspólne rachunki bankowe wnioskodawczyni i uczestnika, a następnie przebrane na rachunki spółek cywilnych z udziałem wnioskodawczyni stanowiły wyłącznie obroty tych spółek i nie podlegały podziałowi w niniejszym postępowaniu.

Sąd Okręgowy uznał ponadto za niezasadny zarzut apelacyjny dotyczący nieprawidłowego ustalenia przez Sąd Rejonowy, że nabycie prawa użytkowania wieczystego gruntu stanowiącego działkę nr [...] wraz z prawem własności posadowionego na tym gruncie budynku nastąpiło do majątku wspólnego, ewentualnie za pieniądze pochodzące z majątku wspólnego małżonków. Nieruchomość ta została zakupiona przez wspólników spółki cywilnej na potrzeby prowadzonej przez nich działalności gospodarczej, co zaakceptował uczestnik. Środki na jej zakup pochodziły z kredytu udzielonego wspólnikom spółki cywilnej, którzy go spłacają.

Sąd II instancji nie uwzględnił także wniosku uczestnika postępowania o wydłużenie terminu spłaty wnioskodawczyni, który Sąd Rejonowy określił na trzy miesiące od daty uprawomocnienia się postanowienia. W ocenie Sądu Okręgowego, z uwagi na fakt, że postępowanie apelacyjne trwało ponad rok, uczestnik miał czas na zgromadzenie środków na spłatę wnioskodawczyni.

Uczestnik zaskarżył postanowienie Sądu Okręgowego w całości, zarzucając mu naruszenie:

- art. 33 i art. 31 k.r.o. w brzmieniu przed 20 stycznia 2005 r. w zw. z art. 5 ust. 1, 2 i 5 ustawy z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, polegające na ich niewłaściwym zastosowaniu i bezpodstawnym przyjęciu, że 1/2 udziału w prawie użytkowania wieczystego gruntu stanowiącego działkę nr [...] oraz własności budynku położonego na tej działce nie zalicza się do majątku wspólnego małżonków z uwagi na treść art. 33 pkt 3 k.r.o. w brzmieniu nadanym ww. ustawą zmieniającą, w sytuacji, gdy nabycie nastąpiło 25 lutego 2003 r., a zatem nabyty wówczas składnik majątku wszedł w dacie jego nabycia do majątku wspólnego małżonków,

- art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o. oraz art. 353¹, 860, 867, 868, 875 oraz art. 5 k.c. przez ich niezastosowanie i w konsekwencji pominięcie w składzie majątku wspólnego dochodów wnioskodawczynie stanowiących zysk wypłacony ze środków spółek cywilnych, których współnikiem wnioskodawczynie była w czasie trwania wspólności majątkowej małżeńskiej,

- art. 212 § 3 k.c. w zw. z art. 688 k.p.c. w zw. z art. 567 § 3 k.p.c. oraz art. 5 k.c. przez jego niezastosowanie i pominięcie okoliczności, że zachodzą uzasadnione podstawy do rozłożenia na raty spłaty zasądzonej od uczestnika na rzecz wnioskodawczynie oraz miarkowania tej spłaty.

Uczestnik postępowania wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawczynie wniosła o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że jedną z przesłanek dopuszczalności środka zaskarżenia jest interes prawny w zaskarżeniu. Dla jego powstania konieczne jest istnienie stanu pokrzywdzenia orzeczeniem (*gravamen*), który występuje, gdy zaskarżone orzeczenie narusza interesy skarżącego (zob. m.in. uchw. 7 sędziów SN z 15 maja 2014 r., III CZP 88/13, OSNC 2014, nr 11, poz. 108; post. SN z 25 lutego 2015 r., V CSK 450/14; wyr. SN z 2 lipca 2015 r., V CSK 421/14). Brak interesu prawnego w zaskarżeniu powoduje odrzucenie skargi kasacyjnej jako niedopuszczalnej na podstawie art. 398⁶ § 2 i 3 k.p.c.

Uczestnik zaskarżył postanowienie Sądu Okręgowego w całości, a więc także w części, w której oddalono apelację wnioskodawczynie (punkt II). Rozstrzygnięcie w tym zakresie nie rodziło dla uczestnika negatywnych skutków prawnych, wobec czego należało uznać, że brak jest po jego stronie interesu prawnego w kwestionowaniu postanowienia Sądu Okręgowego w tej części. Skarga kasacyjna podlegała zatem w tym zakresie odrzuceniu, o czym orzeczono w punkcie 1 postanowienia Sądu Najwyższego.

W pozostałej części skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie, co jest konsekwencją zasadności pierwszego z podniesionych w niej zarzutów.

Jak wynika z wiążących Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹³ § 2 k.p.c. ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia, prawo użytkowania wieczystego gruntu stanowiącego działkę nr [...] oraz prawo własności położonego na tym gruncie budynku zostało nabyte przez wnioskodawczynię oraz drugiego ze współników spółki cywilnej w udziałach po ½, co oznacza nabycie przez te osoby ww. praw w częściach ułamkowych po ½. Konsekwencją tych ustaleń musi być przyjęcie, że nieruchomość ta nie weszła do majątku spółki cywilnej, stanowiącego współwłasność łączną współników tej spółki o bezudziałowym charakterze. Dopiero od chwili rozwiązania spółki odpowiednie zastosowanie do wspólnego majątku współników spółki cywilnej znajdują przepisy o współwłasności w częściach ułamkowych (art. 875 § 1 k.c.).

W związku z powyższym można dostrzec wyraźną różnicę między ustaleniami co do wymienionej nieruchomości oraz innej nieruchomości stanowiącej działkę gruntu nr [...] /3 położoną w B.. Sąd Okręgowy ustalił mianowicie, że wnioskodawczyni wraz z J. G. nabyli 7 września 2007 r. działkę gruntu nr [...] /3 na zasadach współwłasności łącznej jako współnicy spółki cywilnej. W związku z tym prawo własności działki gruntu nr [...] /3 należało zaliczyć do objętego współwłasnością łączną majątku spółki cywilnej, a nie można było podobnie postąpić z prawem użytkowania wieczystego gruntu stanowiącego działkę nr [...] wraz z prawem własności posadowionego na nim budynku, nawet jeżeli spółka faktycznie korzystała z tej nieruchomości. Wskazać należy przy tym, że przepisy Kodeksu cywilnego regulujące spółkę cywilną przewidują wyraźnie możliwość wniesienia do spółki zarówno własności rzeczy, jak i wniesienia do niej pewnych przedmiotów tylko do używania (art. 862 zd. 2 k.c., art. 871 § 1 k.c.).

W chwili nabycia przez wnioskodawczynię udziału w prawie użytkowania wieczystego oraz własności budynku, tj. 25 lutego 2003 r., obowiązywał art. 32 § 1 k.r.o., zgodnie z którym za dorobek małżonków należało uważać przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania wspólności ustawowej przez oboje małżonków lub przez jednego z nich. Jako zasadę przyjmowano wówczas, że wszystkie nabywane przez małżonków składniki majątkowe wchodziły w skład ich „dorobku”, który, po uchyleniu art. 32 k.r.o., co nastąpiło ustawą z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw,

zawiera się w pojęciu majątku wspólnego. Oświadczenia złożone przez małżonków przy zawarciu umowy, co do tego, czy dany przedmiot majątkowy stanowi składnik dorobku, czy też wchodzi w skład majątku odrębnego, nie miały w tym przypadku decydującego znaczenia, podobnie jak nie mają one takiego znaczenia w obecnie obowiązującym stanie prawnym przy rozstrzyganiu o przynależności nabywanych przedmiotów do poszczególnych mas majątkowych. Oświadczenia takie samoistnie nie wyłączają skutków wynikających z bezwzględnie wiążących przepisów prawa, a ich doniosłość może wyrażać się tylko w ramach ustalania innych okoliczności faktycznych decydujących o przynależności konkretnych składników do określonej masy majątkowej.

W powyższym kontekście należy wskazać, że przedmioty majątkowe, które stanowią majątek odrębny (obecnie osobisty) małżonków, wymieniał przed wspomnianą wyżej nowelizacją art. 33 k.r.o. W sprawie nie poczyniono jednak ustaleń, które pozwalałyby przyjąć, że nabywana przez wnioskodawczynię w udziale $\frac{1}{2}$ części nieruchomości stanowi którykolwiek z przedmiotów majątkowych wymienionych w poszczególnych punktach tego przepisu. Sądy *meriti* ustaliły natomiast, że do nabycia doszło ze środków, które wspólnicy spółki cywilnej uzyskali z udzielonego im kredytu. Zasadniczo zatem należałoby uznać, że na podstawie art. 32 § 1 k.r.o. weszły one do majątku wspólnego, skoro dla przyjęcia tego, czy dany przedmiot majątkowy (prawo majątkowe) stanowi element majątku wspólnego, decydujące znaczenie ma chwila jego nabycia, a brak podstaw do zastosowania art. 33 k.r.o. przesądza o przynależności tych środków do majątku wspólnego (por. post. SN z 3 grudnia 2009 r., II CSK 273/09; wyr. SN z 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97, OSNC 1999, nr 12, poz. 209).

Niezależnie jednak od powyższego, nawet w razie przyjęcia, że środki uzyskane z tytułu udzielonego wspólnikom spółki cywilnej kredytu nie weszły do majątku wspólnego i stanowiły majątek odrębny w związku z objęciem ich wspólnością łączną wspólników spółki cywilnej, nie można uznać, że w stanie prawnym obowiązującym przed 20 stycznia 2005 r. przedmioty majątkowe nabyte w zamian za finansowanie uzyskane z kredytu wchodziły również do majątku odrębnego. Wniosku takiego nie można przyjąć ze względu na ogólną regułę wynikającą z art. 32 § 1 k.r.o. i wąskie ujęcie zasady surogacji w art. 33 pkt 3 k.r.o.

Ta ostatnia zasada odnosiła się wówczas wyłącznie do przedmiotów majątkowych nabytych ze środków uzyskanych w zamian za przedmioty majątkowe wymienione w art. 33 pkt 1 i 2 k.r.o. - a więc nabyte przed powstaniem wspólności ustawowej albo przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę, chyba że spadkodawca lub darczyńca postanowił inaczej. Poza jej ramami pozostawały przedmioty nabyte w zamian za przedmioty objęte wspólnością łączną wspólników spółki cywilnej (nawet jeżeliby uznać, że stanowiły one majątek odrębny) a w szczególności w zamian za środki uzyskane z tytułu kredytu udzielonego wspólnikom spółki cywilnej. Na gruncie zastosowania ww. przepisów w ich pierwotnym brzmieniu za zasadę należy w związku z tym uznać, że dorobkiem małżonków były wszystkie przedmioty majątkowe, niezależnie od sposobu ich nabycia (zob. uchw. SN z 19 sierpnia 2009 r., III CZP 53/09, OSNC 2010, nr 2, poz. 28; uchw. SN z 18 maja 1995 r., III CZP 58/95, OSNC 1995, nr 10, poz. 139).

Ostatecznie należy zatem wskazać, że w ustalonym w sprawie stanie faktycznym brak jest podstaw do przyjęcia, że nabyte przez skarżącą prawo majątkowe stanowiło w chwili nabycia współwłasność łączną wspólników spółki cywilnej, a zatem, że weszło do majątku osobistego wnioskodawczynie na podstawie art. 5 ust. 2 ustawy z 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, w związku z aktualną treścią art. 33 pkt 3 k.r.o. Nabyty przez wnioskodawczynię udział w prawie użytkowania wieczystego i własności budynku stanowi element majątku wspólnego, zgodnie z aktualnie obowiązującym brzmieniem art. 31 § 1 k.r.o.

Drugi z podniesionych przez skarżącego zarzutów nie mógł zostać uwzględniony, gdyż został oparty na założeniach pozostających w sprzeczności ze stanem faktycznym ustalonym przez orzekające w sprawie sądy. W niniejszej sprawie przyjęto, że środki pieniężne uzyskiwane w formie gotówkowej były wpłacane na rachunek bankowy spółki za pośrednictwem rachunków osobistych wspólników, celem uniknięcia prowizji dla banku. Stanowiły one obroty spółki cywilnej, a nie zysk wypłacony wnioskodawczynie z tytułu uczestnictwa w spółce. Przywołana na wstępie rozważań zasada związania Sądu Najwyższego ustaleniami faktycznymi będącymi podstawą zaskarżonego rozstrzygnięcia, jak również brak

zarzutów zmierzających pośrednio do zakwestionowania ustalonego w sprawie stanu faktycznego, nie dawały podstaw do przyjęcia odmiennych założeń.

Wobec uchylenia zaskarżonego orzeczenia w znacznej części i konieczności ponownego rozpoznania sprawy przez Sąd II instancji, szczegółowa analiza trzeciego z podniesionych w skardze kasacyjnej zarzutów była na obecnym etapie zbędna. Wskazać jedynie można, że przewidziana w art. 212 § 3 k.c. możliwość rozłożenia zasądzonej spłaty na raty, analogicznie do rozłożenia zasądzonego świadczenia na raty na zasadach przewidzianych w Kodeksie postępowania cywilnego (art. 320), zależy od uznania sądu. Zastosowanie władzy dyskrecyjnej powinno mieć w tym przypadku jednak miejsce tylko w wypadkach szczególnie uzasadnionych. Długi czas trwania postępowania może być jedną z okoliczności przemawiających przeciwko wydłużeniu terminu spłaty. Nie bez znaczenia może również okazać się różnica między wartością otrzymanych przez uczestnika składników majątkowych, a wartością ewentualnej spłaty. Uwzględnienie wspomnianego zarzutu wymagałoby jednak wykazania, że odmowa rozłożenia spłaty na raty przez sąd była rażąco wadliwa, skoro przy stosowaniu art. 212 § 3 k.c. ocenie powinny podlegać przesłanki dające sądowi znaczny poziom swobody oceny konkretnych okoliczności sprawy (por. wyr. SN z 24 stycznia 2019 r., II CSK 763/17).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.